

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۷

بررسی ابعاد و پیامدهای اجتماعی موثر بر توسعه صنعت گردشگری در محور

گردشگری خرم آباد- پلدختر

مریم بیرانوندزاده^۱، سیامک شرفی^۲

۱-دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری و پژوهشگر جهاد دانشگاهی واحد لرستان

۲-استادیار گروه جغرافیا دانشگاه لرستان

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۰۱

چکیده

ماهیت پایداری گردشگری مستلزم محیط‌های طبیعی، فرهنگی و انسانی است. گردشگری باید جنبه‌های فرهنگی، ارزشی و عناصر سنتی جوامع محلی را مد نظر داشت باشد. به طور کلی این تلاش‌ها نشان از آن دارد که گردشگری بتواند در پردازش توسعه پایدار راهکاری عملی را شکل دهد. تحقیق حاضر با هدف تحلیل ابعاد و پیامدهای اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری در محور خرم آباد- پلدختر با روش توصیفی مبتنی بر منابع اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه محقق ساخته) تدوین شده است. در خصوص تحلیل ابعاد اجتماعی مهم ترین، شاخص های اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری مورد مطالعه قرار گرفتند نتایج آن به شرح محاسبات فوق آمده است: افزایش حس تعلق مکانی، افزایش مدت اقامت گردشگران، تمایل به سکونت و ماندگاری، افزایش همبستگی اجتماعی و تغییرات فرهنگی در زندگی به ترتیب الویت از مهم ترین پیامدهای اجتماعی اثرگذار در توسعه گردشگری منطقه مورد هستند.

واژگان کلیدی: گردشگری، ابعاد و پیامدهای اجتماعی، خرم آباد- پلدختر

از تعامل افکار، اندیشه ها، سلايق و باورها در بستر مکان و در عرصه زمان است که بعد مرئی فرهنگی، تمدن متبلور می شود و مدنیت می شود. (رضوانی، ۱۳۷۴: ۴۸).

بررسی منابع فرهنگی و طبیعی استان لرستان بیانگر نقشی است که این منطقه در تشکیل و تکوین تمدن بشری ایفا نموده است. این آثار از لحاظ اهمیت با سرمایه های فرهنگی سایر مناطق کشور و بعضا سایر ملل قابل قیاس می باشند. بررسی اجمالی جاذبه ها و پتانسیل های گردشگری استان نشان می دهد که لرستان از لحاظ منابع طبیعی و فرهنگی گردشگری از استان های غنی کشور بوده و شمار قابل ملاحظه ای از این آثار اگر نه بی مانند که قطعاً کم نظیر است. از جمله تحقیقات صورت گرفته که ارتباط موضوعی با تحقیق دارد می توان به موارد زیر اشاره نمود:

اعظمی و همکاران (۱۳۹۴) به تحلیل آثار اجتماعی، اقتصادی و محیطی گردشگری پایدار روستای نوره پرداخته اند؛ و به بیان این موضوع پرداخته اند: بسترسازی فرهنگی و اجتماعی مناسب برای افزایش آگاهی خانواده و جامعه روستایی نسبت به گردشگری به کار و تعدیل نگرش های منفی نسبت به حضور گردشگران در جامعه روستایی از طرق مختلف از اهمیت اساسی برخوردار است. در همین راستا، رسانه های جمعی نیز در ایجاد و تغییر باورهای منفی و ایجاد شرایط پذیرش گردشگران روستایی نقش مهمی دارند.

قرخلو و همکاران (۱۳۹۴) وضعیت اجتماعی اقتصادی شاغلان بخش گردشگری شهر خرم آباد را مطالعه نموده اند: نتایج حاصل از برآورد تحقیق بیانگر تأثیر مثبت و رابطه معنادار بین توسعه گردشگری و افزایش کیفیت زندگی شاغلان وابسته به بخش گردشگری است؛ به طوری که افزایش درآمد و فرصت های شغلی زیادی را موجب شده است. این امر موجب بالا رفتن کیفیت مسکن و استفاده از انواع بیمه در بین شاغلان وابسته به بخش گردشگری شده. همچنین، اختلاط فرهنگ جامعه مهمان و جامعه میزبان باعث بالا رفتن سطح آگاهی و کاهش جرم و بزهکاری شده است.

یوسفی و جوادی (۱۳۹۵) مقاله ای تحت عنوان: تحلیلی بر اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری، شهرستان بیرجند تدوین نموده اند، نتایج تحقیق آنها نشان داد: توسعه صنعت گردشگری به تقویت قوت اثرات مثبت آن در شهرستان بیرجند کمک خواهد کرد ولی از سوی دیگر این توسعه اثرات منفی را نیز در پی خواهد داشت. از جمله راهبردهایی که می توان برای خنثی نمودن اثرات منفی توسعه گردشگری به کار برد، می توان به جلب مشارکت بیشتر مردم در فعالیت های گردشگری، آموزش مردم جهت برقراری ارتباط مؤثر و حل تعارضات، و دادن اطلاعات و آگاهی به گردشگران از طرق مختلف و ... اشاره نمود.

ویسی (۱۳۹۶) به بررسی سیاست گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است، نتایج تحقیقاتش نشان داد، که مقوله گردشگری کمتر مورد توجه سیاست گذاران و برنامه ریزان کلان جمهوری اسلامی ایران بوده است و آنان با نگاه تقلیل گرایانه و کنترل شده تنها به بعد کوچکی از گردشگری با نگرش فرهنگی توجه دارند.

بیرانوندزاده (۱۳۹۷) در طرح پژوهشی با عنوان: مطالعه اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری استان لرستان و فراهم نمودن زمینه ثبت در فهرست جهانی به این نتیجه رسیده اند؛. نتایج حاصل از شاخص های فرهنگی در شهر خرم آباد نشان می دهد که وجود موزه ها تاریخی و فرهنگی معتبر از لایه های تاریخی، تعدد بناها و یادبود ادوار گذشته و پلهای تاریخی و با کاربریها مختلف و نقش آنها در ادوار مختلف به ترتیب در جایگاه های اول تا سوم واقع شده اند و نشان دهنده میزان اهمیت آن در بین مولفه های مورد سنجش می باشد. در بخش تفریحی حدود ۱۳ متغیر مورد سنجش قرار گرفت که نتایج آن نشان می دهد که وجود پارکهای بزرگ در شهرها، وجود بوستان های شهری و ایجاد وساخت پارکهای موضوعی با موضوعات تخصصی مرتبط محلی و منطقه ای به ترتیب با کسب امتیازهای ۰،۱۵۱، ۰،۱۱۳ و ۰،۱۱۱ در جایگاه های اول تا سوم واقع شده اند. در بین مولفه های مورد ارزیابی در بخش طبیعی، وجود دریاچه ها و آب بندها در سطح شهر با کسب امتیاز ۰،۲۰۱ در جایگاه نخست واقع شده است.

شرفی (۱۳۹۸) در طرح پژوهشی با عنوان مطالعات پایه محور گردشگری خرم آباد-پلدختر به مطالعه جامع ابعاد گردشگری در محور تعریف شده پرداخته اند و به بیان این نکته پرداخته اند که تصویب نتایج و دستاوردهای طرح های مطالعاتی و تثبیت و تعیین جایگاه مسیر ارتباطی خرم آباد- پلدختر در نظام گردشگری استان، گام مهمی در تبیین و تدوین نظام مدیریت و سازمان دهی گردشگری فضاهای مذکور خواهد بود.

بیرانوندزاده و همکاران (۱۳۹۸)، در طرح پژوهشی به مطالعه نیاز سنجی و طراحی زیرساخت های گردشگری تالاب های پلدختر پرداخته اند.

روش تحقیق

روش بکار گرفته در این تحقیق در رده تحقیقات توصیفی- تحلیلی است که با استناد به منابع کتابخانه ای و پیمایشی (پرسشنامه محقق ساخته) تدوین شده است. جامعه آماری مورد مطالعه برخی ساکنان مستقر در فضاهای گردشگری مسیر خرم آباد- پلدختر می باشند. جهت سنجش اثرگذارترین عوامل موثر بر توسعه اجتماعی صنعت گردشگری در محدوده مورد مطالعه از تکنیک تاپسیس بهره گرفته شده است.

یافته های تحقیق

مسیر مورد مطالعه دارای قابلیت ها و جاذبه های گردشگری طبیعی، تاریخی، فرهنگی و.. می باشد در جدول ۱ مهم ترین مهم ترین جاذبه های فرهنگی - مذهبی در مسیر مورد مطالعه آورده شده است.

جدول انواع جاذبه های فرهنگی ، مذهبی در مسیر خرم آباد- پلدختر

شهرستان	آدرس	نام جاذبه
پلدختر	پا علم	امامزاده احمد (شاهزاده احمد)
پلدختر	ملاوی	امامزاده بابا حبیب
	بین پلدختر و حسینیه	امامزاده محمود علی
پلدختر	شمال کروندختر- روستای بابا زید	بقعه بابا زید
پلدختر	مسیر دره شهر	بقعه جابر
خرم آباد	خرم آباد، ۵۰ کیلومتری روستای قالبی	بقعه حیات الغیب و گنبد الیاس
پلدختر	جنوب غربی چمشک	بقعه سید سهل الدین
پلدختر	ملاوی	بقعه سید صالح الدین
پلدختر	پلدختر	پلدختر
پلدختر	معمولان	پلدختر معمولان (کلهر)
پلدختر	ملاوی	تپه واشیان
پلدختر	کوه چیل	قلعه نصیر
خرم آباد	روستای پشت تنگ چمشک	کاروانسرای چمشک
پلدختر	-	کاروانسرای میش وند
پلدختر	بخش ملاوی	گنبد طالب علی
پلدختر	تنگه چمشک	گورستان چمشک
پلدختر	دهکده قلعه نصیر	مقبره خلیل اکبر
پلدختر	پلدختر دره سید	مقبره طاق سید
پلدختر	دهکده ماژین	مقبره مهدی صالح
پلدختر	پلدختر- روستای چم گرداب	یادمان آخور رخسار (معماری صخره ای)

جهت ارزیابی تاثیر گردشگری در وضعیت اجتماعی- فرهنگی و ادراکی به وسیله ۱۴ مولفه نظرات مردم محلی مورد سنجش و بررسی قرار گرفته و نتایج آن در جدول ذیل آمده است:

جدول ۲: نقطه نظرات مردم محلی در خصوص میزان تاثیر گذاری گردشگری در حوزه اجتماعی

درصد افراد پاسخگو					مولفه
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۲۱.۱	۲۲.۶	۲۵.۵	۱۵.۸	۱۵.۰	تا چه اندازه گردشگری و فعالیتهای آن باعث ازدحام و سلب آسایش مردم شده است
۳۰.۸	۲۵.۳	۲۳.۹	۱۳.۲	۶.۸	-تا چه میزان گردشگری و ورود گردشگر باعث شده کیفیت زندگی مردم پائین بیاید
۲۳.۷	۲۵.۰	۳۰.۳	۱۴.۵	۶.۵	تا چه اندازه گردشگری باعث افزایش شکاف و اختلاف درآمدی مردم شده است.
۲۷.۵	۳۳.۹	۲۲.۶	۸.۴	۷.۶	تا چه میزان فضاها و منابع تفریحی و جاذبه ها از دید شما توسط گردشگران ورودی به منطقه تخریب می شوند.
۲۵.۵	۳۵.۸	۲۵.۸	۸.۹	۴	تا چه اندازه گردشگری انسجام و صمیمیت خانوادگی و اجتماعی را از بین ببرد.
۱۵	۲۴.۷	۴۳.۴	۱۱.۶	۵.۲	تا چه اندازه گردشگری باعث افزایش جرم و فعالیتهای غیرقانونی در منطقه می شود.
۲۲.۹	۳۴.۲	۲۱.۸	۱۲.۶	۸.۵	تا چه اندازه گردشگری باعث شده تا شما در استفاده از امکانات و خدمات با مشکل مواجه شوید.
۳۱.۱	۳۳.۷	۲۰.۵	۹.۴	۵.۳	تا چه اندازه گردشگری باعث افزایش نزاع و درگیریهای خانودگی می شود
۱.۸	۶.۶	۱۸.۹	۳۲.۹	۳۹.۸	تا چه اندازه گردشگری باعث بهبود وضع خدمات زیربنایی نظیر جاده و خیابان می شود

ادامه جدول ۲: نقطه نظرات مردم محلی در خصوص میزان تاثیر گذاری گردشگری در حوزه اجتماعی

درصد افراد پاسخگو					مؤلفه
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۴.۲	۵.۰	۱۷.۱	۲۵.۸	۴۷.۹	تا چه اندازه گردشگری باعث افزایش آگاهی و دانش شما می شود
۴.۵	۷.۱	۲۷.۴	۳۳.۲	۲۷.۹	تا چه اندازه گردشگری در زنده نگهداشتن فرهنگ محلی و حفظ هویت فرهنگی مردم نقش مؤثر دارد
۹.۵	۱۲.۴	۳۲.۱	۳۰.۰	۱۶.۱	تا چه اندازه گردشگری باعث تقلید جوانان از رفتار و منش گردشگران و کنار زدن سنت های فرهنگی می شود
۵.۵	۸.۴	۱۷.۹	۲۲.۶	۴۵.۵	تا چه اندازه جوامع محلی مشتاق به گسترش گردشگری در منطقه خود هستند.
۱۳.۴	۲۰.۳	۳۱.۱	۲۵.۰	۱۰.۳	-تا چه میزان در زمینه تبلیغ و معرفی محور مطالعاتی به گردشگران تلاش شده است.

رتبه بندی شاخص های اجتماعی اثرگذار بر توسعه گردشگری

جدول ۳: تعیین فاصله نسبی تا برترین معیارها

ردیف	شهرستان	+D	-D
۱	امنیت زندگی جوامع محلی	۰.۱۱۵	۰.۰۸۵
۲	تغییرات فرهنگی در زندگی	۰.۱۳۲	۰.۰۲۳
۳	امیدواری به آینده روشن	۰.۰۸۴	۰.۰۶۰
۴	تمایل به سکونت و ماندگاری	۰.۱۴۳	۰.۰۱۲
۵	راه اندازی کسب و کار جدید	۰.۱۳۹	۰.۰۱۲
۶	کاهش فاصله طبقاتی	۰.۱۱۹۸	۰.۰۵۸
۷	افزایش حس تعلق مکانی	۰.۱۴۰	۰.۰۱۰
۹	افزایش مدت اقامت گردشگران	۰.۱۴۱	۰.۰۰۹
۱۰	افزایش همبستگی اجتماعی	۰.۱۳۲	۰.۰۱۸
۱۱	ارتقاء سطح آگاهی و سواد	۰.۱۴۱	۰.۰۱۰
۱۳	تغییر سبک زندگی جوامع محلی	۰.۱۴۳	۰.۰۱۳۷
۱۴	تبادل بخشی بین حقوق جوامع محلی	۰.۱۳۹	۰.۰۱۳۹

در این مرحله نزدیکی نسبی (D-) نسبت به (D+) محاسبه شده و سپس اقدام به رتبه بندی گزینه‌ها بر اساس مقدار بدست آمده که بین صفر و یک در نوسان است خواهد شد. هر چه این مقدار به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد نشان دهنده رتبه بالا و هر چه مقدار مذکور به صفر نزدیک‌تر باشد نشان دهنده رتبه کمتر می‌باشد.

جدول ۴: رتبه بندی شاخص های اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری

رتبه	<i>ci</i>	شاخص
۱	۰/۹۱	افزایش حس تعلق مکانی
۲	۰,۴۲۶	افزایش مدت اقامت گردشگران
۳	۰,۴۱۸	تمایل به سکونت و ماندگاری
۴	۰,۳۳	افزایش همبستگی اجتماعی
۵	۰,۳۱۸	تغییرات فرهنگی در زندگی
۶	۰,۲۴	امیدواری به آینده روشن
۷	۰,۱۷	تغییر سبک زندگی جوامع محلی
۸	۰,۱۵	راه اندازی کسب و کار جدید
۹	۰,۱۳۶	ارتقاء سطح آگاهی و سواد
۱۰	۰,۱۲۵	امنیت زندگی جوامع محلی
۱۱	۰,۱۲۲	کاهش فاصله طبقاتی
۱۲	۰,۱۱۵	تبادل بخشی بین حقوق جوامع محلی

در خصوص تحلیل ابعاد اجتماعی مهم ترین، شاخص های اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری مورد مطالعه قرار گرفتند نتایج آن به شرح محاسبات فوق آمده است: افزایش حس تعلق مکانی، افزایش مدت اقامت گردشگران، تمایل به سکونت و ماندگاری، افزایش همبستگی اجتماعی و تغییرات فرهنگی در زندگی به ترتیب الویت از مهم ترین پیامدهای اجتماعی اثرگذار در توسعه گردشگری منطقه مورد هستند.

نتیجه گیری

مسیر ارتباطی خرم آباد- پلدختر با وجود نقش و عملکرد محوری در نظام گردشگری منطقه در حال حاضر فاقد برنامه منسجم و مدون و سازماندهی در جهت معرفی گردشگاهها، و تبلیغ و ترویج الگوهای نوین

گردشگری هستند. فقدان اطلاع‌رسانی روزآمد و دائمی به گردشگران، عدم ارائه خدمات مناسب گردشگری به گردشگران، عدم تجهیز مناسب فضاهای گردشگری مخاطب گردشگر از جمله کمبودهای موجود در زمینه گردشگری در منطقه مورد مطالعه می‌باشند. از جمله اقداماتی که می‌تواند در بازه‌های زمانی کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت به توسعه گردشگری در فضای مورد مطالعه کمک کند می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

کوتاه مدت (۲-۳ سال)

- راه اندازی و تجهیز رستوران های بین راهی
- راه اندازی سایت های تبلیغاتی و معرفی مسیر ارتباطی گردشگری خرم آباد- پلدختر در سطح ملی
- زیبا سازی منظر فضاهای جاذب گردشگر
- زیبا سازی ورودی شهر پلدختر به عنوان پیشانی شهر
- تامین امکانات اقامتی گردشگران
- تامین امنیت و ایمنی مسیر ارتباطی خرم آباد- پلدختر
- تجهیز فضاهای پرتردد گردشگری نظیر تالاب های پلدختر به خدمات گردشگری
- حمایت از مشاغل خانگی (غذاهای سنتی و محلی و صنایع دستی)

میان مدت (۵ سال)

- بهبود و تجهیز زیرساخت های شبکه حمل و نقل عمومی در راستای توسعه گردشگری
- راه اندازی و تجهیز مجتمع های تفریحی- گردشگری
- برگزاری جشنواره های فصلی در فضاهای گردشگری پرتردد
- تامین پارکینگ در حاشیه رستوران ها و مجتمع های چند منظوره
- تقویت مکان های مخاطب گردشگر

بلند مدت (۷ سال)

- تخصیص بودجه خاص در ردیف اعتبارات برای تجهیز خدمات گردشگری مسیر ارتباطی خرم آباد- پللدختر

- تامین اعتبار از مراکز بین المللی

- جذب گردشگران خارجی

- بستر سازی برگزاری مسابقات ورزشی (گردشگری ورزشی)

منابع

اعظمی، موسی، جلیلیان، سارا و ناهید هاشمی امین (۱۳۹۴)، تحلیل آثار اجتماعی، اقتصادی و محیطی گردشگری پایدار، (مطالعه موردی: روستای نوره)، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ی ۱۴ .

بیرانوندزاده، مریم (۱۳۹۷)، مطالعه اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری استان و فراهم نمودن زمینه ثبت در فهرست جهانی، طرح پژوهشی، کارفرما: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان لرستان

بیرانوندزاده، مریم (۱۳۹۸)، مطالعه نیاز سنجی و طراحی زیرساخت های گردشگری تالاب های پل دختر، طرح پژوهشی، کارفرما: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان لرستان

-رضوانی، علی اصغر، ۱۳۷۴. جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات پیام نور.

شرفی، سیامک (۱۳۹۸)، مطالعات پایه محور گردشگری خرم آباد-پللدختر، طرح پژوهشی، کارفرما: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان لرستان

قرخلو، مهدی، حیدری نیا، سعید، مرادپور، نبی و فاطمه هادی الاصل (۱۳۹۴)، بررسی وضعیت اجتماعی اقتصادی شاغلان بخش گردشگری شهر خرم آباد، گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱،

ویسی، هادی (۱۳۹۶)، بررسی سیاست گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست تگذاری عمومی، دوره ۷، شماره ۲۵.

یوسفی، جواد و محمد شریفی تهرانی (۱۳۹۵)، تحلیلی بر اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری، شهرستان بیرجند، فصلنامه راهبرد توسعه، شماره ۴۸.